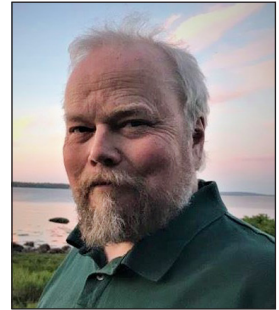

BLADET FRA MUNNEN:

En høyst betimelig påminnelse fra professor Vøllestad

Under vignetten «*Bladet fra munnen*» inviterer redaksjonskomiteen for VANN mennesker med meninger og tilknytning til vann og vannfagene til å presentere aktuelle hjertesaker. Denne gangen er det Morten Kraabøl som har ordet. Han er redaktør for tidsskriftet VANN og jobber som faglig leder i akvatisk økologi hos Multiconsult, seksjon for naturressurser.

I denne utgaven av VANN skriver professor Leif Asbjørn Vøllestad (institutt for biovitenskap, Universitetet i Oslo) en meget betimelig og faglig begrunnet påminnelse til forskere og forvaltere om at det mangler en helhetlig tilnærming når det gjelder det arts mangfoldet av norske ferskvannsfisker. Han peker på at dette har økonomiske, kulturelle og faglige årsaker. Vøllestad påpeker videre, og med rette, at det kun er et fåtall av fiskeartene i innlandsvassdragene som har fått forskningsmidler gjennom flere tiår, og at denne skjevfordelingen fortsatt preger forskning og forvaltning. I en tid med klima- og naturkrise, kombinert med økende trykk på videre utbygginger innen energiproduksjon og samferdsel, så er det på sin plass å minne om at det finnes et trettitalls fiskearter som blir påvirket av inngrep i bekker, elver og innsjøer i innlandet. Vøllestad uttrykker forbauselse over denne skjevfordelingen har vedvart gjennom flere tiår, og jeg gir min fulle tilslutning til denne forbauselsen. Jeg har også tatt til orde for dette i mange sammenhenger, og det er åpenbart tungt å få gjennomslag for å jevne ut verdisetningen av alle fiskearter.

Når dette er sagt, så vil jeg også presisere at all forskning på laks og ørret er helt nødvendig. Det mangler ikke på trusler og kunnskapsbehov for disse artene, og ideelt sett burde det forskes enda mer på disse artene. Problemet som jeg adresserer, er at det ikke er i tråd med miljølovgivningen og fremtidens kunnskapsbehov at forskningsaktiviteten, og dermed også artskunnskapen, fortsatt er så skjevfordelt.

Det å ta til orde for forskning og overvåkning av f.eks. brasme, vederbuk, gullbust, lake og niøye vekker nok oppsikt, til tross for at kunnskapsmangelen om disse artene er stor. Men, det foreligger faktisk noe forskning, og ikke minst lokale erfaringer, som tilsier at enkelte fiskebestander av de «*andre artene*» har gått kraftig tilbake, og i enkelte tilfeller har de også forsvunnet fra deler av vassdragene innenfor sine naturlige utbredelsesområder. Et lokalt eksempel fra mine hjemtrakter er de omfattende vandringer av vederbuk opp fra Mjøsa og opp i Gausa på forsommeren. For 30 år siden kunne vi telle hundrevis av vederbuker i juni helt opp mot Follebu i Gausdal. I løpet av de siste 20 årene har det kun vært ytterst få observasjoner og fangster.

Tilsvarende gjelder lakens gytevandring fra Mjøsa og opp til Hølsaundet ved Fåberg i mars og april. Jeg har ropt varsko om dette og andre endringer i innlandsvassdragene, til liten nytte hittil.

Jeg vil derfor hevde at hverken forskning eller forvaltning av norske ferskvannsfisker bærer tilstrekkelig preg av økosystemtilnærming, til tross for gjeldende lovtekst i naturmangfoldlovens §10 som tydeliggjør viktigheten av nettopp dette. Det er altså kun et lite utvalg av fiskefaunaen i norske ferskvann som har vært gjenstand for det meste av forskningsinnsatsen som Vøllestad har analysert for perioden 1980-2020.

Vøllestad reiser et viktig spørsmål om hva en slik omfattende kunnskapsbrist kan føre til, og påpeker at forvaltningen kan gjøre både feilvurderinger og fatte uheldige tiltak. Fra mitt eget virke som ferskvannsbilolog over 30 år, så har jeg sett flere tilfeller av dette. Spesielt gjelder dette innlandsvassdrag med artsrike fiskesamfunn, der artene har ulike krav til vandringsmuligheter og kvaliteter i sine vitale habitater. Felles for de fleste artene er at de har helt andre livshistorier, levested og krav til sine livsmiljø enn laks og ørret.

Et annet perspektiv i denne sammenheng er at en styrket kunnskap og artsspesifikke forvaltningsmål på flere fiskearter også vil medføre krav om langt mer komplekse miljødesignløsninger på utbyggingsprosjekter i innlandsvassdrag. Det er ingen tvil om at den økologiske kompleksiteten er vesentlig enklere i anadrome vassdrag med laks og sjøørret. Dersom forvaltningen i fremtiden vil vektlegge alle arter likt, vil

det selvsagt også bli langt vanskeligere å få gjennomført utbyggingsprosjekter som berører innlandsvassdrag. Behovet for å styrke forskningen på flere fiskearter er derfor veldig stort, enten det gjelder gode miljøløsninger eller til verneformål.

Det er også slik at de fleste forskere og forvaltere har sin utdanning på laksefisk. Fagmiljøene er derfor også meget sterke på disse artene, og dermed utvikles det også flest forskningsprosjekter på laks og til dels ørret. Det er riktignok positivt å se at enkelte andre arter får økende oppmerksomhet, bl.a. harr. Likevel, det er veldig langt igjen for å betegne forskningen og forvaltningen som helhetlig og realitetsorientert. I lys av varslet økt utbygging av både vannkraft og vegnett i innlandet, så ligger vi derfor dårlig an når det gjelder å møte disse utfordringene.

I mitt daglige virke innenfor miljørådgivning og teknisk miljødesign i utbyggingsprosjekter i vann og vassdrag, får jeg i oppdrag å utforme tiltak for ivaretagelse av mange arter som påvirkes av ulike inngrep i innlandsvassdrag. Faktum er at disse oppdragene, f.eks. fra vannkraftbransjen, samferdselsmyndighetene, i økende grad utformes i henhold til lovmessige krav om økosystem- og flerartstilnærming. Denne reelle hverdagssituasjonen for oss som skal utforme designe utformingen og driften av kraftverk og vegnett i innlandet, er etter mitt syn ikke tilstrekkelig erkjent hos hverken forskningsmiljøene eller myndighetene. Vøllestads faglig begrunnede budskap er derfor verd å ta til etterretning av forskere, miljørådgivere og forvaltere.

Redaksjonskomiteen